

11.11.11

1566

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

2

КОВІНЬКО МІХАЙЛО СТЕПАНОВИЧ

УДК 796.3.372.36+616.831.009.11-377

**ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА
УЧНІВ З ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ В
ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

24.00.02 – Фізична культура, фізичне виховання
різних груп населення

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з фізичного виховання і спорту

Львів - 2002

■

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Львівському державному інституті фізичної культури
Державного комітету України з питань фізичної культури і спорту.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
К У Ц ОЛЕКСАНДР СЕРГІЙОВИЧ,
Львівський державний інститут фізичної культури,
завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання.

Офіційні опоненти: доктор біологічних наук, професор
МУРЗА ВІТАЛІЙ ПЕТРОВИЧ,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини
“Україна” (м. Київ), завідувач кафедри фізичної реабілітації;

кандидат педагогічних наук, професор
РАЄВСЬКИЙ РЕМ ТРОФИМОВИЧ
Одеський національний політехнічний університет,
професор кафедри фізичного виховання і спорту.

Провідна установа: Харківська державна академія фізичної культури, кафедра
біологічних основ фізичного виховання і спорту, Державний
комітет України з питань фізичної культури і спорту,
м. Харків.

Захист відбудеться **1 листопада 2002 року** об 11 годині на засіданні
спеціалізованої вченої ради К 35 829.01 Львівського державного інституту
фізичної культури за адресою: 79000, м. Львів, вул. Костошка, 11.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотечі Львівського державного
інституту фізичної культури (79000, м. Львів, вул. Костошка, 11).

Автореферат розіслано 27 вересня 2002 року.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради

О.М. Вацеба

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність. Здобуття повноцінної освіти та освоєння професії є важливим чинником у житті кожної людини, а для інваліда це набуває особливого значення. Опанування підлітками-інвалідами з церебральним паралічем (ЦП) фахових навичок дає їм можливість соціально адаптуватися, повніше реалізувати свої здібності з метою подальшої інтеграції в суспільство.

Водночас, процес освоєння професійних навичок особами з церебральним паралічем характеризується низкою труднощів, пов'язаних з неможливістю чіткого визначення інтервалів часу між окремими операціями, великою кількістю недолічних та неекономічних рухів і виконанням їх за хвилястими траєкторіями, некоординованим вибором м'язових груп для концентрації зусиль, а також низькою стабільністю функціонального стану рухового аналізатора. Крім того, у таких підлітків під час виконання трудових операцій швидко настає втома, що зокрема свідчить про низький рівень розвитку фізичних якостей, особливо сили та витривалості, як динамічної, так і статичної.

Тому належне місце в професійно-освітньому процесі учнів інвалідів з ЦП має відводиться фізичному вихованню. Внаслідок корекційного освітньо-виховного впливу досягаються помітні зрушення в загальному і фізичному розвитку інвалідів, підвищується рівень їх працездатності і професійної мобільності, що, зрештою, забезпечує інвалідам повноцінну участь у житті суспільства (Р.Д. Бабенкова, 1981; В.А. Исанова, 1996; Ю.І. Вісковатов, 1998; В.М. Мухін, 2000; Н.А. Мякинчева, 2000; Ю. Тельнов, 2002).

На велике значення фізичного виховання як фундаменту для успішного оволодіння трудовими процесами вказує цілий ряд дослідників (В.В. Белиновіч, 1968; Б.П. Загорський, 1984; С.А. Пошевєккі, Н.Д. Старцева, 1988; Р.Т. Расвельскій, 1989; В.Н. Шльинер, 1990; В.А. Кабачков, 1996 та ін.). Вченими виявлено сприятливий вплив систематичних занять фізичними вправами на фізичну підготовленість, функціональний стан аналізаторів і вищу нервову діяльність підлітків у процесі виробничого навчання.

Систематичні заняття фізичними вправами сприяють швидшому формуванню необхідних професійних навичок і прийомів, підвищують продуктивність праці, поліпшують працездатність, сприяють адаптації організму до виробничих обставин (В.О. Романенко, 1994; В.П. Мурза, А.П. Дяченко, 1997; В.П. Краснов, 2000; В. Філінков, 2002).

Разом з тим стосовно категорії учнів-інвалідів з церебральним паралічем, проблема професійно-прикладної фізичної підготовки залишається не достатньо вивченою в Україні. Аналіз спеціальної літератури, досвіду роботи спеціалізованих шкіл та профтехучилищ виявив низький рівень програмного забезпечення процесу фізичного виховання підлітків з церебральним паралічем.

Особливо актуальним є питання наукового обґрунтування процесу фізичного виховання при професійному навчанні учнів-інвалідів з ЦП. Детального дослідження потреб, розробка програм та методики професійно-

367

прикладної фізичної підготовки осіб з ЦП з урахуванням особливостей майбутньої спеціальності та вад, зумовлених хворобою.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури та спорту на 1998-2000 рр. Державного комітету України з фізичної культури і спорту з теми 1.2.8 "Удосконалення форм та методів фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи серед інвалідів" та Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури та спорту на 2001-2005 рр. Державного комітету молодіжної політики спорту і туризму України з теми 2.2.3 "Психофізична реабілітація неповносправних дітей методами фізичного виховання", номер державної реєстрації 0102U.002646. Роль автора полягала у розробці та експериментальному обґрунтуванні програми професійно-прикладної фізичної підготовки підлітків з дитячим церебральним паралічем.

Об'єкт дослідження – професійно-прикладна фізична підготовка неповносправних осіб, які навчаються у професійному училищі.

Предмет дослідження – процес професійно-прикладної фізичної підготовки учнів з церебральним паралічем, обумовлений особливостями майбутньої професійної діяльності.

Мета дослідження – підвищення рівня фізичної і професійної підготовленості учнів-інвалідів з ЦП, які навчаються у професійному училищі, шляхом розробки та впровадження програми професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх фахівців спеціальності "Обліковець, оператор ЕОМ".

Завдання дослідження:

1. Вивчити фізичний стан і фізичну працездатність учнів 16-17 років з церебральним паралічем, що навчаються у вищому професійному училищі (ВПУ).

2. Розробити експериментальну програму професійно-прикладної фізичної підготовки учнів ВПУ з церебральним паралічем, спрямовану на спрявання в освоєнні ними спеціальності "Обліковець, оператор ЕОМ".

3. Експериментально перевірити ефективність розробленої програми шляхом аналізу динаміки характеристик фізичної і розумової працездатності, фізичної і професійної підготовленості учнів вищого професійного училища з церебральним паралічем.

Методи дослідження. Для вирішення поставленої мети та завдань у роботі використовувався арсенал взаємодоповнювальних методів з метою забезпечення об'єктивності досліджень.

1. Вивчення і аналіз науково-методичної літератури.
2. Педагогічні спостереження.
3. Анкетування.
4. Педагогічний експеримент.
5. Антропометрія.
6. Визначення функціонального стану.
7. Тестування професійно-прикладних якостей.
8. Визначення обсягу рухової активності.

9. Методи математичної статистики.

Наукова новизна:

1. Визначено рівень фізичного розвитку і фізичної підготовленості неповносправних підлітків 16-17 років з церебральним паралічем, що навчаються у вищому професійному училищі.

2. Розроблено експериментальну програму професійно-прикладної фізичної підготовки підлітків з церебральним паралічем, що навчаються у ВПУ.

3. Вперше експериментально обґрунтовано доцільність та ефективність використання засобів і методів професійно-прикладної фізичної підготовки учнів з церебральним паралічем в процесі освоєння ними спеціальності "Обліковець, оператор ЕОМ".

Теоретичне значення дослідження полягає в науковому обґрунтуванні професійно-прикладної фізичної підготовки учнів-інвалідів з ЦП, яка ґрунтується на комплексному використанні засобів та методів фізичного виховання, з врахуванням особливостей захворювання та специфіки майбутньої спеціальності.

Праця становить певний внесок у теорію і методику фізкультурно-оздоровчої роботи, вказує на резерви можливості щодо соціальної інтеграції та адаптації підлітків-інвалідів засобами фізичного виховання.

Практичне значення дослідження полягає у розробці програми професійно-прикладної фізичної підготовки підлітків з церебральним паралічем, спрямованої на розвиток основних професійно-важливих фізичних якостей, а також на ефективне оволодіння професійними вміннями та навичками; виводженні результатів дослідження з метою вдосконалення навчального процесу з фізичного виховання учнів з дитячим церебральним паралічем у спеціалізованих навчальних закладах професійно-освітнього профілю.

Розроблена програма професійно-прикладної фізичної підготовки знайшла застосування у навчальному процесі Львівського вищого професійного училища № 57, Бориславської спеціальної інтернату № 2 (Львівська область, кафедри фізичної реабілітації Львівського державного інституту фізичної культури, а також у науково-методичному центрі вищої освіти Міністерства освіти і науки України, про що свідчать акти вирокадження.

Матеріали досліджень можуть бути використані у процесі підготовки фахівців фізичної реабілітації, при викладанні дисциплін «Теорія і методика фізичного виховання», «Фізична реабілітація», «Теорія і методика фізкультурно-оздоровчої роботи».

Особистий внесок дисертанта полягає у самостійному визначенні напрямку, мети, завдань дослідження, розробці програми професійно-прикладної фізичної підготовки підлітків з церебральним паралічем, опрацюванні експериментального матеріалу, аналізі отриманих даних. У роботах, виконаних у співавторстві, дисертанту належать експериментальні та аналітичні результати досліджень, що стосуються професійно-прикладної фізичної підготовки підлітків з ЦП.

Апробація результатів дослідження. Особливі теоретичні положення, експериментальні дані та висновки розглядалися на міжнародних наукових конференціях “Молода спортивна наука України” (Львів, 2001, 2002), Міжнародній науково-практичній конференції “Фізична культура, спорт та здоров’я нації” (Вінниця, 2001), Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні питання безпеки, здоров’я при заняттях спортом і фізичною культурою” (Томськ, 2001), Міжнародній науковій конференції “Фізичне виховання і сучасні проблеми формування і збереження здоров’я молоді” (Ірпень, 2001), Всеросійській науково-методичній конференції “Сучасні науково-методичні розробки у фізичному вихованні студентів, які мають відхилення у стані здоров’я” (Санкт-Петербург, 2002) та на засіданнях загальнонаукових наукових конференцій (м. Львів, 2001, 2002).

Публікації. Результати досліджень відображені у 8 опублікованих роботах, серед яких: методичні рекомендації, 6 статей і тез доповідей, з них – 3 у наукових фахових виданнях України, 4 роботи виконано у співавторстві.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається з вступу, п’яти розділів, аналізу і узагальнення результатів, висновків, практичних рекомендацій, списку літератури. Роботу викладено на 196 сторінках тексту. Список використаної літератури містить 238 джерел, з них 25 зарубіжних авторів; текст містить 23 таблиці, 62 рисунки, 10 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, визначено мету, завдання дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів дослідження, викладено апробація результатів дослідження і кваліфікаційну оцінку повноструктурної дисертації.

У першому розділі “Теоретико-методичні передумови використання професійно-прикладної фізичної підготовки учнів вишого професійного училища з ДЦП” висвітлюється проблема навчального процесу учнів з церебральним паралічем у професійно-технічних закладах освіти, пов’язані з умовами навчально-професійної діяльності та особливостями, зумовленими характером захворювання; розглядається загальна закономірність впливу професійно-прикладної фізичної підготовки на організм людини та проблема співвідношення засобів загальної і професійно-прикладної фізичної підготовки у процесі професійного навчання учнів з церебральним паралічем.

Аналіз спеціальної літератури свідчить, що період навчання в професійному училищі учнів-інвалідів з ЦП, особливо на початкових етапах, необхідно розглядати як складний адаптаційний процес, пов’язаний з удосконаленням механізмів регуляції найважливіших і професійно-значущих функцій, що відбувається на плі росту і розвитку організму і обумовлений характером захворювання. Резерви адаптації та пристосувальні механізми осіб з ЦП значно обмежені. Від успішної адаптації до нових умов навчально-виробничої діяльності залежить успішність освоєння професійних навичок і робочих рухів учнями з ДЦП.

Морфофункціональні особливості підлітків-інвалідів з ЦП вимагають ретельного підходу до вибору різноманітних засобів та методів фізичного виховання та їхнього співвідношення. Професійно-прикладна фізична підготовка (ППФП) будується в єдності і взаємозв'язку (в певних співвідношеннях) із загальною фізичною підготовкою. Однак до цього часу не розроблено ефективних засобів ППФП в загальному процесі з фізичного виховання підлітків з церебральним паралічем, зокрема для найбільш прилашних для них професій сільсько-розумової праці.

Розробка програм професійно-прикладної фізичної підготовки та впровадження їх в освітній процес дозволить вести підготовку майбутніх фахівців з ЦП на якісно вищому рівні.

Другий розділ **“Методи й організація дослідження”** містить опис застосованих наукових методів та етапи проведення дослідження.

Перевірка робочої гіпотези і вирішення поставлених завдань передбачали трьохетапне проведення досліджень.

Перший етап дослідження (жовтень 2000 р. – травень 2001 р.). На цьому етапі проведено аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури. Аналіз літературних джерел дозволив обґрунтувати мету, гіпотезу і основні завдання дослідження, розробити методичний апарат і схему дослідження, уточнити об'єкт і предмет дослідження. Вивчалися особливості навчання учнів з дитячим церебральним паралічем у вищому професійному училищі, вплив на їх організм та працездатність професійно-виробничих умов. Аналізувалися особливості праці, характеристики робочих поз і виробничих операцій. На підставі проведеного аналізу були визначені вимоги до фізичних і психологічних якостей підлітків-інвалідів з церебральним паралічем під час освоєння спеціальності **“Обліковець, оператор ЕОМ”**.

Другий етап дослідження (вересень-жовтень 2001 р.). Його метою був збір інформації про фізичний стан, рухову активність, рівень розвитку професійно-важливих якостей та функціональні можливості опорно-рухового апарату учнів з церебральним паралічем.

На підставі попереднього аналізу та отриманих результатів констатуючого експерименту було розроблено експериментальну програму професійно-прикладної фізичної підготовки учнів з церебральним паралічем та визначено режими рухової активності.

Третій етап дослідження (жовтень 2001 р. – травень 2002 р.). Метою третього етапу була апробація експериментальної програми: перевірка її ефективності шляхом оцінки динаміки характеристик фізичного стану і професійно-важливих якостей підлітків з ЦП. Для об'єктивного аналізу та порівняння отриманих в ході педагогічного експерименту результатів було сформовано експериментальну і контрольну групи в кількості відповідно 11 та 9 чоловік. Контрольну групу було сформовано на базі Бориславської спецшколи-інтернату № 2 (Львівська область), експериментальну – на базі вищого професійного училища № 57 м. Львова.

Розроблена схема організації дослідження забезпечила достійність і чіткість вирішення поставлених завдань, співзвучність окремих етапів у загальній структурі досліджень.

У третьому розділі **“Характеристика фізичного стану учнівської молоді 16-17 років з перебральним паралічем”** нами досліджуються окремі показники морфофункціонального стану підлітків з перебральним паралічем 16-17 років, їх фізична працездатність та рухова активність.

За результатами досліджень морфофункціонального стану підлітків 16-17 років з ЦП встановлено, що за переважною більшістю показників хлопці мали незначну перевагу над дівчатами ($P > 0,05$).

Проведені дослідження показали, що фізичний розвиток підлітків з ЦП характеризується значною нерівномірністю, більшістю морфологічних і функціональних показників та їхньою невідповідністю загальним стандартам. Залежно від форми захворювання такі особливості виражені більшою чи меншою мірою.

Характеризуючи фізичний розвиток підлітків з ЦП 16-17 років можна констатувати:

- отримані результати дослідження фізичного розвитку вказують на відсутність суттєвих розбіжностей між юнаками і дівчатами, що співпадає з даними інших авторів (О.А. Мерзлікіна, Лі Сн Сан);

- за показниками довжини і маси тіла - хлопці значно випереджають дівчат - у 16 і 17 років ($P < 0,001$). Значні вікові зміни виявлені тільки у хлопців від 16 до 17 років ($P < 0,05$);

- виявлено позитивну вікову тенденцію у дівчат щодо збільшення окружності грудної клітини, а також їх перевагу над хлопцями за даним показником ($P < 0,05$);

За дослідженням окремих показників функціонального стану підлітків з ЦП 16-17 років виявлено відставання розвитку серцево-судинної та лімфатичної систем встановленим нормам $AI_{серцево-судинна} = 107 - 110$ мм рт.ст.; $AI_{лімфатична} = 66 - 72$ мм рт.ст. Виняток становить частота серцевих скорочень, яка у нашому дослідженні виявилась дещо вищою у хлопців ($P > 0,05$), що може бути пов'язано з порушеннями периферійної гемодинаміки внаслідок захворювання.

Порівняльний аналіз середньостатистичних показників рухової активності хлопців і дівчат показав, що за загальною руховою активністю дівчата в 16-17 років мають перевагу над хлопцями ($P > 0,05$), а за показниками фізкультурно-оздоровчої рухової активності – навпаки ($P < 0,05$). Щодо міжвікових змін, то вірогідних розбіжностей як між хлопцями, так і між дівчатами 16 і 17 років виявлено не було ($P > 0,05$).

За середніми показниками фізичної працездатності величина індексу Гарвардського степ-тесту у хлопців вища, ніж у дівчат. Так, у 16 років різниця за цим показником складає 8,13 ум.од., у 17 років - 8,97 ум.од. при високому рівні вірогідності ($P < 0,001$). Порівняння фізичної працездатності між підлітками однієї статі засвідчило перевагу старших підлітків, хоча розбіжності статистично не вірогідні ($P > 0,05$).

У четвертому розділі **“Особливості змісту та методики занять фізичними вправами професійної спрямованості з учнями з церебральним паралічем”** розкриваються передумови розробки змісту професійно-прикладної фізичної підготовки учнів вищого професійного училища з церебральним паралічем та подається коротка характеристика змісту експериментальної програми.

Розробка програми ШФП вимагає проведення детального аналізу професійних особливостей, специфіки захворювання, а також їхнього впливу на можливості професійного навчання учнів з ЦП.

Педагогічні спостереження, аналіз науково-методичної літератури та медичних обстежень дозволили визначити характер та особливості професійної діяльності обліковця-оператора ЕОМ. До уваги брались особливості фізичного стану та вади, зумовлені захворюванням.

Діяльність обліковця-оператора ЕОМ характеризується малою рухливістю, монотонністю професійних операцій, тривалим перебуванням у сидячій робочій позі. При цьому найбільшого навантаження зазнають м'язи гудуба, особливо шийні та шиї, верхнього плечового поясу, зокрема кисті. Характерна висока концентрація уваги, напруження зору, розумове та емоційне напруження.

Зважаючи на професійні особливості та фізіологічні вимоги, що пред'являються до організму, критеріями професійної придатності є: відповідний розвиток функції швидкості розрізнення зорового аналізатора; високий рівень рухливості нервових процесів та функціональної рухливості нервової системи; тактильна чутливість та високодиференційовані рухи кисті; високий рівень розвитку статичної витривалості.

Разом з тим у навчальному процесі учнів з церебральним паралічем виникають труднощі, які зумовлені характером вад та ускладнень внаслідок хвороби, зокрема спастичністю або паретичністю м'язів, аномальним випрямленням кінцівок, поганим вибірковим контролем м'язової діяльності внаслідок порушення узгодженості між м'язами агоністами й антагоністами, погіршеною здатністю до навчання нетиповим рухам, швидким вставанням втомі.

Аналіз анкетування учнів з ЦП дозволив визначити найбільш важомі якості, які лімітують професійну діяльність обліковця-оператора ЕОМ: загальна витривалість, статична витривалість, координація рухів рук і пальців, розвиток психофізичних якостей (увага, мислення, пам'ять). Розвитку саме цих якостей і надавалася перевага на заняттях з фізичного виховання.

Урахування даних науково-методичної літератури та власні спостереження щодо особливостей професійної діяльності обліковця-оператора ЕОМ дозволили визначити зміст занять фізичними вправами з прикладною спрямованістю.

Засобами розвитку спеціальних фізичних якостей були цілеспрямовані фізичні вправи з предметами (булави, м'ячі, гімнастичні палиці, кільця, тенісні м'ячики); вправи, що моделюють робочі дії та ігрові вправи з урахуванням

формулою її провідних психофізіологічних функцій: обліковий-оператори EOM.

Визначені засоби фізичного виховання нами класифіковані на п'ять груп:

1) вправи вибіркового впливу на відповідні м'язові групи (м'язи шлечового поясу, тулуба, особливо спинні та шийні), які несуть основне навантаження у процесі професійного плавання;

2) вправи корегуючої дії на целюліти та вливи рухової функції: ізометричні вправи, вправи на розслаблення, на ритмізацію дихання та рухової діяльності, на корекцію патологічного положення кисті, на зменшення спастички м'язів, на розвиток опорної функції та ін.;

3) вправи, які за характером нервово-м'язових зусиль і руховою структурою схожі з основними професійними діями, що переважають розвиток мануальної діяльності рук, використовуючи різноманітні предмети (гімнастичні шапачі, кільця, тенісні м'ячики, м'ячі, кистьові еспандери та інші), та статичної витривалості;

4) вправи, що сприяють розвитку необхідних психофізичних якостей: швидкості розрізнення зорового аналізатора, рухливості нервових процесів, концентрація і стійкість уваги;

5) рухливі ігри та специфічні ігрові комплекси, які сприяють розвитку основних рухових якостей і функцій та підвищують емоційний фон.

Розподіл часу на розвиток необхідних професійних якостей засобами фізичного виховання проводиться з розрахунку 60% від загальної кількості годин на загальну фізичну підготовку та 40% - на професійно-прикладну фізичну підготовку при проведенні обов'язкових уроків фізичного виховання, додаткових занять та виробничої гімнастики.

Експериментальна програма складалась з теоретичного і практичного розділів.

При розробці практичного розділу програми ми виходили з того, що вирішення завдань професійно-прикладної фізичної підготовки повинно відбуватися в нерозривному зв'язку з корекцією вад та порушень, зумовлених хворобою, і базуватися на всебічному фізичному розвитку підлітків-інвалідів з використанням не лише окремих видів фізичних вправ, але і різнобічного комплексу засобів фізичної культури, які повинні включатись у всі форми проведення занять з фізичного виховання.

Підбір засобів професійно-прикладної фізичної підготовки здійснювався з урахуванням їхньої схожості в руховій структурі, за характером нервово-м'язових зусиль, фізичними і психофізіологічними параметрами з професійними діями. Вправи було пристосовувалися, класифіковані за групами відповідно до їх значення для розвитку окремих м'язових груп, професійно-важливих якостей, психофізіологічних функцій, необхідних для успішного освоєння професії. Ми вважали за доцільне розподіл вправ на такі розділи: гімнастичні вправи, спортивно-прикладні вправи, ігри у поєднанні з традиційними засобами фізичної реабілітації (лікувальною фізичною культурою, масажем тощо).

Крім того, учням під час професійного навчання на роботі також пропонувалось виконувати самостійні короткочасні профілактичні комплекси вправ, які сприяли підвищенню працездатності. Це окремі рухи, фізичні зарядки чи гігієнічні прийоми, що виконувалися впродовж 3-4,5 хв. з чіткою направленістю дії:

- а) підвищити збудливість центральної нервової системи (окремі динамічні рухи руками, м'язові напруження ізометричного типу);
- б) знизити збудливість центральної нервової системи (довільне розслаблення м'язів, самомасаж окремих частин тіла та ін.);
- в) нормалізувати мозковий і периферійний кровообіг (дихальні вправи, різноманітні рухи головою та іншими частинами тіла, самомасаж).

Особливості контингенту зумовили організацію проведення занять малогруповим та індивідуальним методом. Дозування навантажень здійснювалося індивідуально для кожного учня. При цьому враховувались як біомеханічні характеристики вправи, так і реакція організму на неї. Контроль здійснювався за показником частоти серцевих скорочень.

Відносно до запропонованої нами програми було розроблено структуру процесу професійно-прикладної фізичної підготовки учнів з ЦП, яка передбачає такі складові:

- адаптацію організму підлітків з ЦП до умов професійного навчання засобами фізичного виховання;
- корекцію наявних вад та недоліків спричинених хворобою, компенсаторний розвиток рухових функцій;
- розвиток фізичних якостей та підвищення загальної фізичної працездатності;
- розвиток професійно-важливих психофізичних якостей.

У п'ятому розділі **“Експериментальне обґрунтування програми професійно-прикладної фізичної підготовки учнів вищого професійного училища з церебральним паралічем”** подано організацію і зміст основного педагогічного експерименту.

Для встановлення однорідності учнів експериментальної і контрольної групи було проведено дослідження окремих показників їх фізичного стану та рівня розвитку професійно-важливих якостей.

На основі результатів медичного огляду встановлено ступінь важкості захворювання та характер ураження учнів.

Контрольну та експериментальну групи склали учні 2-3 і групи інвалідності з геміплегією та спастичною диплегією.

Учні контрольної групи займалися фізичним вправами двічі на тиждень при відсутності адаптованої програми з фізичного виховання.

Основними формами проведення занять з фізичного виховання з учнями експериментальної групи були урок і додаткові заняття, передбачені розкладом. Згідно з програмою уроки фізичного виховання проводилися шість разів на тиждень триваючи 45 хв. кожен, а додаткові заняття – один раз по 30 хв. Іншими формами занять були виробнича гімнастика, фізкультура та самостійні заняття, спеціальні короткі комплекси фізичних вправ у режимі навчання та в

домашніх умовах. Загальний обсяг занять фізичними вправами склався в експериментальній групі 4-5 годин на тиждень, в контрольній – 2-3 год.

Перевірка ефективності розробленої програми професійно-прикладної фізичної підготовки підлітків з ЦП відбувалася шляхом порівняння показників професійно-важливих якостей в учнів експериментальної групи до і після впровадження експериментальної програми та порівняння їх з показниками учнів контрольної групи, які не підлягали впливу експериментального фактору.

У результаті проведених досліджень психічний педагогічного експерименту було простежено динаміку показників учнів в обох групах.

Кількісний аналіз динаміки показників розумової працездатності за період педагогічного експерименту показав, що в експериментальній групі відбулися позитивні зрушення за всіма показниками (таблиця 1).

Таблиця 1.

Динаміка показників розумової працездатності учнів експериментальної і контрольної груп за період експерименту

Показники розумової працездатності (ум.од.)	Таблиця дослід.	Експериментальна група (n = 11)		Контрольна група (n = 9)		P
		X ± m	P	X ± m	P	
ХЛОПЦІ						
Швидкість перегляду зорової інформації	ВД	1,63	0,20	1,16	0,13	> 0,05
	КД	1,08	0,11	1,21	0,13	
Коефіцієнт правильності	ВД	0,60	0,10	0,62	0,04	> 0,05
	КД	0,83	0,05	0,64	0,03	
Коефіцієнт ефективності	ВД	0,96	0,17	0,71	0,04	> 0,05
	КД	1,38	0,08	0,78	0,11	
ДІВЧАТА						
Швидкість перегляду зорової інформації	ВД	1,27	0,15	1,27	0,15	> 0,05
	КД	1,48	0,13	1,25	0,10	
Коефіцієнт правильності	ВД	0,75	0,10	0,67	0,06	> 0,05
	КД	0,93	0,01	0,71	0,04	
Коефіцієнт ефективності	ВД	0,90	0,09	0,83	0,12	> 0,05
	КД	1,37	0,10	0,89	0,10	

Тут і далі: ВД – вихідні дані

КД – кінцеві дані

У хлопців експериментальної групи швидкість перегляду зорової інформації збільшилася на 0,05 ум.од. (3,06%), коефіцієнт правильності – на 0,23 ум.од. (38,3%), коефіцієнт ефективності – на 0,48 ум.од. (53,33%). У дівчат, відповісно, – на 0,21 (16,5%), 0,18 (24%) та 0,17 (52,2%).

Контрольні дослідження, проведені в кінці основного педагогічного експерименту, показали, що в експериментальній групі відбулося покращення показників* тепліяг-тесту, який характеризує рухливість нервових процесів (таблиця 2).

Таблиця 2

Динаміка показників тестінг-тесту в учнів контрольної і експериментальної груп

Етапи дослідження	Експериментальна група (n = 11)			Контрольна група (n = 9)		
	M	m	P	M	m	P
ХЛОПЦІ						
ВД	38,20	4,04		41,50	3,39	
КД	49,60	2,87	< 0,05	43,75	2,42	> 0,05
ДІВЧАТА						
ВД	46,83	2,58		42,60	2,11	
КД	84,60	1,94	< 0,05	45,40	1,34	> 0,05

У хлопців експериментальної групи приріст даного показника становить 11,4 разів (29,8 %), у дівчат – 7,7 разів (16,6 %). Динаміка приросту показників у хлопців та у дівчат статистично достовірна (P < 0,05).

Експериментальна програма в значній мірі вплинула на покращення показників м'язової сили учнів експериментальної групи (таблиця 3).

Таблиця 3

Динаміка показників сили м'язів плечового поясу,

черезного пресу та спини в учнів експериментальної і контрольної груп

Показники	Етапи дослідження	Експериментальна група (n = 11)			Контрольна група (n = 9)		
		M	m	P	M	m	P
ХЛОПЦІ							
Згибання-розгибання рук в упорі лежачи на бімбастичній лаві, разів	ВД	9,40	1,53		10,75	1,69	
	КД	14,20	1,14	< 0,05	12,00	1,69	> 0,05
Піднімання тулуба в сід, разів	ВД	17,00	2,11		17,50	1,45	
	КД	22,60	1,34	< 0,05	19,25	1,94	> 0,05
Утримання прогнутого тулуба лежачи на животі, с.	ВД	10,60	0,76		10,75	1,70	
	КД	14,20	0,57	< 0,05	11,50	0,97	> 0,05
ДІВЧАТА							
Згибання-розгибання рук в упорі лежачи на бімбастичній лаві, разів	ВД	4,83	0,64		5,60	0,96	
	КД	7,50	0,80	< 0,05	7,20	0,96	> 0,05
Піднімання тулуба в сід, разів	ВД	10,33	1,93		13,00	1,15	
	КД	15,83	1,62	< 0,05	14,20	1,73	> 0,05
Утримання прогнутого тулуба лежачи на животі, с.	ВД	7,83	0,96		8,80	1,53	
	КД	11,83	0,80	< 0,05	9,60	1,73	> 0,05

За результатами експерименту як серед хлопців, так і серед дівчат результати тесту згинання-розгинання рук в упорі лежачи на гімнастичній лаві виявилися значно кращими, ніж у їх однолітків з контрольної групи ($P < 0,05$). Приріст даного показника в учнів експериментальної групи у відносних одиницях становить: у хлопців – 51% (4,8 разів), у дівчат – 55,2 % (2,6 разів).

Річний приріст за результатами тесту піднімання тулуба в сід в учнів експериментальної групи статистично достовірний ($P < 0,05$) і становить 32,9 % (8,6 разів) у хлопців і 53,2% (5,4 разів) у дівчат. У контрольній групі позитивний приріст виявився незначним ($P > 0,5$).

Істотно зросла силова витривалість м'язів спини за результатами тесту утримання прогнутого тулуба в положенні лежачи на животі в учнів експериментальної групи: у хлопців – на 33,9 % ($P < 0,001$), у дівчат – на 51 % ($P < 0,05$).

За період експерименту збільшилася сила м'язів кисті у хлопців і дівчат експериментальної групи (таблиця 4).

Таблиця 4

Характеристика показника	Етап експ.	Динаміка показників сили м'язів кисті в учнів контрольної та експериментальної груп					
		Експериментальна група			Контрольна група		
		М	m	P	М	m	P
ХЛОПЦІ							
Вражена	ВД	11,00	1,34	0,05	15,75	1,45	> 0,05
	КД	16,20	1,11		18,50	1,94	
Не вражена	ВД	17,20	3,07	< 0,05	28,75	3,15	> 0,5
	КД	36,40	2,49		30,50	2,42	
ДІВЧАТА							
Вражена	ВД	11,50	1,12	< 0,05	12,00	1,34	> 0,05
	КД	15,00	0,97		13,60	1,34	
Не вражена	ВД	22,50	1,29	< 0,005	23,60	1,15	> 0,05
	КД	27,80	1,13		26,00	1,16	

Сила м'язів ураженої кисті у хлопців зросла на 4,2 кг (35 %), у дівчат – на 3,5 кг (30,4 %); не враженої, відповідно, – на 9,2 кг (33,8 %) і 5,3 кг (23,5 %) . Різниця щодо вихідних показників статистично вірогідна ($P < 0,05$).

Внаслідок оптимізації рухового режиму в експериментальній групі відбулися суттєві зрушення показників рухової активності.

Так, у хлопців загальна рухова активність збільшилась на 45,8 %, фізкультурно-оздоровча – на 58,8 %, індекс рухової активності - на 41,2 %; у дівчат, відповідно, - на 40,7, 138,6, 47,8. Приріст показників статистично достовірний: у хлопців ($P < 0,05$), у дівчат ($P < 0,001$).

Аналіз отриманих результатів свідчить про те, що під впливом експериментальної програми відбулись значні позитивні зміни фізичної

працездатності учнів експериментальної групи в той час, як у їх однолітків із контрольної групи вона істотно не змінилася.

У хлопців експериментальної групи на кінець основного педагогічного експерименту фізична працездатність зросла на 15,06 % ($P < 0,05$), у дівчат на 12,49 % ($P < 0,05$).

В учнів контрольної групи також відбулися позитивні зрушення за всіма вищезазначеними показниками, але вони є незначними і статистично не вірогідними.

Важливим результатом педагогічного експерименту стало покращення успішності учнів із загальноосвітніх дисциплін та професійно-виробничого навчання. Так, кількість учнів, які засвоїли програму професійного навчання з теоретичного розділу на відмінно, збільшилася на 36,30 % і добре – на 9,04 %, задовільно – зменшилась на 36,36 %, погано – зменшилась на 9,09 %.

Покращилося засвоєння програми професійного навчання з практичного розділу. Зріс відсоток учнів, які засвоїли навчальний матеріал на відмінно та добре, відповідно на 36,30 та на 27 %; учнів із задовільними та поганими результатами за даним показником на кінець експерименту виявлено не було, на початку експерименту їх кількість становила, відповідно, 54,50 і 9,09 %.

Таким чином, результати педагогічного експерименту підтвердили ефективність розробленої експериментальної програми, що базується на професійно-практичній фізичній підготовці підлітків з ЦП та спрямованому розвитку професійно-важливих якостей.

Аналіз і узагальнення результатів дослідження дозволив виділити три групи даних, що отримані під час експерименту.

1. Результати наших досліджень підтверджують дані щодо загальних закономірностей фізичного розвитку, функціонального стану серцево-судинної та дихальної систем організму підлітків з церебральним паралічем.

Дослідження вікової категорії підлітків 16-17 років, підтвердило висновки В.А. Ісанової, Лі. Сн. Сапа, О.А. Мерзлікіної та інших про те, що морфофункціональні особливості, рухова активність, фізична працездатність інвалідів з ЦП значною мірою зумовлені проявами захворювання, які істотно впливають на характер і темпи розвитку й удосконалення рухової функції.

2. До результатів досліджень, що доповнюють попередні наукові розробки з даної проблеми, належать дослідження фізичної і розумової працездатності окремих показників фізичної підготовленості підлітків 16-17 років з церебральним паралічем. Отримані результати дали змогу заповнити та узагальнити дані раніше проведених досліджень морфофункціонального розвитку підлітків з церебральним паралічем, їх рухової активності. Нами істотно доповнено методичку проведення тестування, зокрема тестування фізичної працездатності в повільних умовах (тіндеке Гарвардського степ-тесту).

Доповнено положення про функціональну природу формування рухових навичок, у тому числі професійних. У дослідженнях на неповносправних доповнено теоретичне положення про явище переносу тренуваності в рухових галузях як окремий випадок адаптаційного ефекту.

3. У результаті педагогічного експерименту нами отримано нові дані, щодо питань дослідження і вивчення особливостей окремих морфофункціональних показників підлітків 16-17 років з ЦП, які не висвітлені в науковій літературі. Встановлено досить широкий діапазон індивідуальних коливань показників їхнього фізичного стану, що зумовлено особливостями прояву тієї чи іншої форми захворювання. Отримано показники фізичної підготовленості підлітків з ЦП 17 років за результатами тестування професійно-важливих фізичних якостей. Розроблено програму професійно-прикладної фізичної підготовки учнів професійного училища з церебральним паралічем.

ВИСНОВКИ

1. За даними спеціальної літератури встановлено, що період навчання в вищому професійному училищі неповносправних учнів з ЦП (особливо на початкових етапах) варто розглядати як складний адаптаційний процес, пов'язаний з удосконаленням механізмів регуляції найбільш важливих і професійно-значимих функцій, що відбувається на тлі росту і розвитку організму і зумовлений характером захворювання. Резерви адаптації та пристосування механізмів осіб з ЦП значно обмежені.

У зв'язку з цим одним із пріоритетних напрямків фізичного виховання підлітків з церебральним паралічем на час освоєння ними професії повинна бути професійно-прикладна фізична підготовка, яка позитивно впливає на адаптаційні механізми організму та дозволить пристосуватися до умов професійної діяльності.

Аналіз літературних джерел не виявив ефективних підходів, засобів, методів, форм розвитку найбільш важливих і професійно значимих функцій підлітків з церебральним паралічем. Цим зумовлена важливість пошуку нових шляхів вирішення проблеми професійно-прикладної фізичної підготовки підлітків з ЦП, яка має базуватись на синтезі напрацьованих методичних підходів до корекції рухових функцій та спрямованого розвитку фізичних якостей з метою вироблення пристосувальних механізмів до умов професійної діяльності у формі професійно-прикладної фізичної підготовки.

2. Результати педагогічного експерименту дозволили підтвердити загальну закономірність фізичного розвитку досліджуваних підлітків, яка полягає у значній нерівномірності більшості морфологічних і функціональних показників. Встановлено зміни морфофункціональних ознак у процесі природного біологічного розвитку, а також залежно від форм захворювання та впливу фізичних вправ. Міжвікові зміни основних параметрів фізичного розвитку в довжині тіла у хлопців від 16 до 17 років склали 3,92 см ($P < 0,05$), у дівчат – 2,18 см ($P > 0,05$); маса тіла в хлопців збільшилась на 1,21 кг ($P < 0,05$), у дівчат – на 5,91 кг ($P < 0,05$). Відзначимо, що маса тіла у дівчат збільшується більш інтенсивно, ніж у хлопців у той час, як довжина тіла стабілізується. Річні зміни абсолютних даних окружності грудної клітки від 16

то 17 років у підлітків з ЦП становить у хлопців – 3,96 см ($P > 0,05$), у дівчат – 4,37 см ($P < 0,05$).

3. За дослідженням окремих показників функціонального стану підлітків з ЦП 16-17 років, виявлено відносно повільний розвиток серцево-судинної та дихальної систем встановленим нормам. $M_{\text{серцевий}} = 107 - 110$ мм.рт.ст.; $M_{\text{дихальний}} = 66-72$ мм.рт.ст. Відсоток становить показник частоти серцевих скорочень, який в нашому дослідженні виявився значно вищим у хлопців ($P < 0,05$), що може бути пов'язано з порушеннями периферійної гемодинаміки, зумовленої захворюваннями.

4. За середніми показниками фізичної працездатності кращими індексу Гарвардського степ-тесту у хлопців виявилось у дівчат. Так, у 16 років різниця за даним показником склала 8,13 ум.од., в 17 років - 8,97 ум.од. при високому рівні вірогідності ($P < 0,001$). Порівняння фізичної працездатності між підлітками однієї статі засвідчило перевагу старших підлітків, хоча розбіжності статистично не вірогідні ($P > 0,05$).

5. Визначено, що важливими критеріями професійної придатності до спеціальності обліковець-оператор ЕОМ є відповідний розвиток функцій швидкості розрізнення зорового аналізатора, високий рівень рухливості нервових процесів та функціональної рухливості нервової системи, тактильної чутливості та високодиференційованих рухів кисті в достатній рівень статичної витривалості.

6. Аналіз анкетування викладачів та учнів ВНУ № 52 м. Львова на предмет виявлення найбільш важливих професійних якостей, які переважною мірою виявляють на професійну діяльність обліковець-операторів ЕОМ з церебральним паралічем, показав, що найбільш вагомими є статична витривалість – 41,9 %, загальна витривалість – 23,8 %, витривалість м'язів кисті і плечового поясу – 14,2 %, а також функція уваги, оперативне мислення і пам'ять – 20,1 %.

7. Апробація експериментальної програми дозволила визначити зміст програми професійно-прикладної фізичної підготовки учнів ВНУ з церебральним паралічем, яка складається з теоретичного і практичного розділів.

Теоретичний розділ програми передбачає формування в учнів з ЦП знань з організації фізичного виховання з професійною спрямованістю, проведення оздоровчих заходів у режимі навчального дня, самостійних занять фізичними вправами, реабілітаційно-відновлювальних процедур.

Основу практичного розділу склали фізичні вправи для розвитку і вдосконалення професійно-важливих фізичних якостей і психофізичних функцій у поєднанні з корекцією наявних вад та розвитком компенсаторних механізмів. Основними формами проведення занять є уроки фізичного виховання, додаткові заняття та виробнича гімнастика у поєднанні з традиційними засобами фізичної реабілітації.

Розподіл часу на розвиток необхідних професійних якостей засобами фізичного виховання є таким: 60 % від загальної кількості годин – на загальну фізичну підготовку та 40 % - на професійно-прикладну фізичну підготовку

8. Утіраю скення експериментальної програми професійно-прикладної фізичної підготовки учнів з церебральним паралічем забезпечило вірогідний комплексний вплив ($P < 0,05 - 0,001$), що призвів до покращення основних показників професійно-важливих фізичних якостей, рухової активності та фізичної працездатності:

- швидкість передачу зорової інформації у хлопців збільшилась на 3,06 %, коефіцієнт правильності роботи – на 38,30 %, коефіцієнт ефективності роботи – на 53,3 %; у дівчат, відповідно, – на 16,50 %, 24 %, 52,20 %;

- показник рухливості первових процесів на тенісній-тестом за період експерименту зріс у хлопців на 29,80 %, у дівчат – на 16,60 %;

- сила м'язів верхнього плечового поясу як показником згинання-розгинання рук в упорі лежачи на гімнастичній лаві зростає у хлопців – на 51 %, у дівчат – на 55,20 %; сила м'язів ураженої кисті у хлопців зростає на 35 %, у дівчат – на 30,40 %; не ураженої, відповідно, – на 33,80 і 23,50%;

- річний приріст показника піднімання тулуба в сід за одну хвилину в учнів експериментальної групи покращився на 32,90 % у хлопців і 53,20 % у дівчат;

- зростає силова витривалість м'язів спини за результатами тесту утримання прогнутото тулуба в положенні лежачи на животі: у хлопців – на 33,90 %, у дівчат – на 51 %;

- фізична працездатність – хлопців експериментальної групи випробували основного педагогічного експерименту зростає на 15,06%, дівчат – на 12,49 %;

- індекс рухової активності збільшився у хлопців на 41,21 %; у дівчат – на 47,80 %.

9. Експериментальна програма професійно-прикладної фізичної підготовки показала свою ефективність і може бути рекомендована для використання в навчально-виховному процесі професійної освіти з учнями з церебральним паралічем.

Перспективи подальшого дослідження проблеми вбачаємо у вивченні можливостей використання програми професійно-прикладної фізичної підготовки для учнів різного віку, в інших типах навчальних закладів і з іншими пошкодженнями опорно-рухового апарату.

СПИСОК ПРАЦЬ ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Ковінько М.С., Куп О.С. Професійно-прикладна спрямованість занять фізичною культурою з підлітками з ДЦП. – Л., 2002. – 75 с.

2. Ковінько М.С. Проблеми професійного навчання інвалідів з наслідками ДЦП // Молода спортивна наука України: Зб. наук. статей з галузі фіз. культури та спорту. – Л.: ЛДІФК, 2001. – Випуск 5. – Т. 2. – с. 229-231.

3. Ковінько М.С. Особливості організації і планування професійно-прикладної фізичної підготовки підлітків з ДЦП, які навчаються в професійному училищі // Молода спортивна наука України: Зб. наук. праць з галузі фізичної культури та спорту. – Л.: ЛДІФК, 2002. – Вип. 6. – Т. 2. – С. 448 - 451.

4. Ковицько М.С. Динаміка професійно-важливих якостей підлітків з ДЦП в впливом експериментальної програми професійно-прикладної фізичної підготовки. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. праць за ред. С.С. Єрмакова. – Х.: ХДАДМ (XXIII), 2002. – №13. – С. 15-20.

5. Ковицько М.С. Визначення змісту фізичного виховання з професійною спрямованістю учнів ВПУ з наслідками ДЦП. // Фізична культура, спорт та здоров'я нації: Міжнар. наук. конф: Вінниця, 25-27 жовтня 2001 р. – Вінниця, 2001. – С. 227-229.

6. Ковицько М.С., Куп А.С. Особенности психофизической подготовленности подростков с последствиями ДЦП к освоению профессии оператор ЭВМ. // Актуальные вопросы безопасности, здоровья при занятиях спортом и физической культурой: Междунар. науч.-практ. конференция, Томск, 27-28 апреля 2001 г. – Томск, 2001. – С. 336-338.

7. Мерзлякина О., Гузий О., Ковицько М. Некоторые морфофункциональные показатели подростков инвалидов с последствиями легкого церебрального паралича. // Физическое воспитание и современные проблемы формирования и сохранения здоровья молодежи: Материала междунар. науч. конф. – Гродно, 2001. – С. 164-165.

8. Мерзлякина О.А., Ковицько М.С., Гузий О.В. Коррекция нарушений опорно-двигательного аппарата подростков 15-17 лет с последствиями ДЦП средствами физического воспитания. // Современные научно-методические разработки в физическом воспитании студентов имеющих отклонения в состоянии здоровья: Тез. докл. Всерос. науч. метод. конференции. – СПб., 2001. – С. 38-40.

АНОТАЦІЇ

Ковицько Михайло Степанович – Професійно-прикладна фізична підготовка учнів з церебральним паралічем в професійно-технічних навчальних закладах освіти. – Руконіс.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту та спеціальністю 24.00.02 – Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. – Львівський державний інститут фізичної культури, Львів, 2002.

Об'єкт дослідження – професійно-прикладна фізична підготовка неповносправних осіб, які навчаються у вищому професійному училищі.

Мета дослідження – підвищення рівня фізичної і професійної підготовленості учнів-інвалідів з ЦП, які навчаються у вищому професійному училищі, шляхом розробки та впровадження програми професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх фахівців спеціальності "Обліковець, оператор ЕОМ".

Методи дослідження – вивчення і аналіз науково-методичної літератури; педагогічні методи дослідження, біологічні методи дослідження, методи математичної статистики.

Новизна – вперше обґрунтовано програмний зміст професійно-прикладної фізичної підготовки учнів з церебральним паралічем, які навчаються в ВПУ за спеціальністю “Обліковець, оператор ЕОМ”.

Результати відображено в розроблених методичних рекомендаціях, та впроваджено в навчальний процес ВПУ № 57 м. Львова.

Під час проведення досліджень виявлені закономірності фізичного розвитку, функціонального стану серцево-судинної та дихальної систем організму підлітків 16-17 років з церебральним паралічем.

Розроблено програму та методичку професійно-прикладної фізичної підготовки осіб з ЦП. Для вирішення основного завдання нами було вивчено особливості професійного навчання підлітків з церебральним паралічем, що пов'язані з характером захворювання; специфіку фізичного виховання осіб з ДЦП в професійному училищі; чинники, які визначають підбір засобів, методів та форм фізичного виховання учнів з ДЦП.

На підставі аналізу динаміки характеристик професійно важливих фізичних якостей, фізичної працездатності та рухової активності учнів експериментальної групи визначено ефективність розробленої програми та одержано позитивний практичний ефект.

Ключові слова: професійно-прикладна фізична підготовка, підлітки з церебральним паралічем, загальна фізична підготовка, професійно важливі якості.

Ковалько Михайл Степанович. Професійно-прикладная физическая подготовка учеников с церебральным паралитом в профессионально-технических заведениях образования.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата наук по физическому воспитанию и спорту по специальности 24.00.02 – Физическая культура, физическое воспитание разных групп населения, - Львовский государственный институт физической культуры, Львов, 2002.

Объект исследования – профессионально-прикладная физическая подготовка инвалидов, обучающихся в профессиональном училище.

Цель исследования – повышение уровня физической и профессиональной подготовленности инвалидов с ЦП, которые обучаются в профессиональном училище путём разработки и внедрения программы профессионально-прикладной физической подготовки будущих работников специальности “Учётчик, оператор ЭВМ”.

Методы исследования – изучение и анализ научно-методической литературы, педагогические методы исследования биологические методы исследования, методы математической статистики.

Новизна – впервые обосновано программное содержание профессионально-прикладной физической подготовки учеников с церебральным паралитом, которые обучаются в ВПУ по специальности “Учётчик, оператор ЭВМ”.

Результаты отражены в разработанных методических рекомендациях, и внедрены в учебный процесс ВПУ № 57 г. Львова.

Диссертация посвящена проблеме профессионально-прикладной физической подготовки подростков с последствиями церебрального паралича.

В процессе теоретического анализа научных трудов отечественных и зарубежных авторов установлено отсутствие разработок по данной проблеме.

Во введении обоснована актуальность темы, определены цель, задачи исследования, его объект, предмет, раскрыты научная новизна и практическое значение работы, личный вклад соискателя, описана сфера апробации результатов исследования.

В первом разделе анализируются проблемы учебного процесса учеников с церебральным параличом в заведениях профессионально-технического образования, связанные с особенностями учебно-профессиональной деятельности, а также с особенностями обусловленного характером заболевания, рассмотрены закономерности влияния профессионально-прикладной физической подготовки на организм человека и проблема соотношения средств общей и профессионально-прикладной физической подготовки в процессе профессионального обучения учеников с церебральным параличом.

Во втором разделе дана информация о том, какие методы применялись во время исследования. Представлена логическая схема проведения исследования. Описаны все этапы организации исследования.

В третьем разделе определены морфофункциональное состояние, физическая работоспособность, показатели двигательной активности подростков с церебральным параличом.

Выявлены закономерности физического развития, функционального состояния (сердечно-сосудистой и дыхательной систем) организма подростков 16-17 лет с церебральным параличом, которые заключаются в неравномерном развитии большинства морфологических и функциональных показателей.

Четвёртый раздел посвящён особенностям содержания и методики занятий физическими упражнениями профессиональной направленности с учениками с церебральным параличом, изучены предпосылки разработки программы профессионально-прикладной физической подготовки, а также даётся краткое содержание экспериментальной программы и методика профессионально-прикладной физической подготовки лиц с церебральным параличом.

Для решения основной задачи нами были изучены особенности профессионального обучения подростков с церебральным параличом, связанные с характером заболевания: специфика физического воспитания лиц с ЦП в профессиональном училище; факторы, которые определяют подбор средств, методов и форм физического воспитания учеников с ЦП.

На основе анализа динамики характеристик профессионально важных физических качеств, физической работоспособности и двигательной активности учеников экспериментальной группы определена эффективность разработанной программы и получен положительный практический эффект.

Результаты исследований свидетельствуют о том, что предложенная нами программа профессионально-прикладной физической подготовки, основанная на комплексном подходе к развитию профессионально важных качеств и

коррекции нарушенных функций с использованием соответствующих средств физического воспитания, эффективна, и может быть рекомендована для использования в учебно-воспитательном процессе профессионального образования с учениками с церебральным параличом.

Ключевые слова: профессионально-прикладная физическая подготовка подростки с церебральным параличом, общая физическая подготовка, профессионально-важные физические качества, средства физического воспитания.

Kovin'ko Mukhailo Stepanovich

Professional-applied physical preparation of pupils with Cerebral Palsy consequences in vocational schools. Manuscript.

The thesis for searching Candidate of Science in Physical Education and Sport scientific degree in specialty 24.00.02 – Physical culture, physical education of different population groups. – Lviv State Institute of Physical Education, Lviv, 2002.

The object of research – professional-applied physical preparation of disabled persons studied in vocational schools.

The subject of research – the process of professional-applied physical preparation of pupils with Cerebral Palsy consequences conditioned by the peculiarities of future professional activities.

The aim of research – the perfection of physical and professional preparedness of CP children.

The methods of research – scientific literature analysis, questionairng, pedagogical experiment, anthropometry, professional-applied qualities testing, pupils school results analysis, mathematics statistics methods.

The thesis is dedicated to the problem of professional-applied physical preparation of pupils with Cerebral Palsy consequences. The peculiarities of physical development, cardio-vascular and respiration systems functional states of 16 – 17 aged CP teenagers have been revealed. The program and methods of professional-applied physical preparation for CP persons have been worked out. To solve the main task it has been studied the peculiarities of professional education of CP teenagers, the specific of their physical education, the methods and forms of physical activities. Having analyzed the dynamics of significant physical qualities, physical ability to work and moving activities of the experimental group pupils it has been revealed the worked-out program effectiveness and its positive practical effect.

The results of the research have been inculcated in educational process in Lviv Higher Vocational School №57, Boruslav Specialized School №2 and in the department of physical rehabilitation of Lviv State Institute of Physical Education.

Key words: professional-applied physical preparation, Cerebral Palsy teenagers, professional significant qualities, general physical preparation.

Підписано до друку 25.09.2002р. Формат 60x90/ 16
Папір офсетний. Віддруковано на ризографі.
Ум. друк. арк. 0,9. Облік.- вид. арк. 0,9.
Тираж 120 прим. Зам. № 431

Надруковано видавничим центром
Львівського національного університету імені Івана Франка

79002, м.Львів, вул. Дорошенка, 41